ZfWT | Zeitschrift für die Welt der Türken
Journal of World of Turks

TRABZON-AĞASAR KADIN GİYSİLERİ

THE WOMAN CLOTHES FROM TRABZON-AĞASAR

Mehmet Akif KORKMAZ[*]

Özet:

Giysi, görsel iletişim olarak sosyal hayatın bir parçasıdır. Giysinin hayatın işlik, gündelik veya törenlik bağlamlarında kullanılması, iletişim ile giyim ilişkisindeki en belli başlı konudur. Ağasar adını taşıyan Trabzon ili batı bölgesinin kadın giysileri, son yıllarda gelenek ve modernlik ilişkisine göre değerlendirilen yeni bir oluşum içindedir. Son yıllarda bölgedeki kırsal giyime ait temel parçalardan alınan, eğlence bağlamında bir giysi kalıbı oluşmuştur. Bu ise bir giysinin kırsaldan çıkarılarak her yere taşınan yeni modasıdır. Trabzon Şalpazarı'nda yaşayan kadınların yayla şenlikleri ve düğün gibi törenlerde kullandığı giysiler, geleneksel ve yeni olan tarzın ilişkilerinden doğmuş bir iletişim kültürüdür.

Anahtar Kelimeler: Giysi, moda, iletişim, Şalpazarı, Ağasar.

Abstract:

Clothing is as visual communication a part of the social life. In the life the use of the clothing with work, everyday life or celebration has very close relationship between the clothing and communication. The woman clothing of Ağasar, which stands western part of Trabzon, is the adjustment of the tradition and modernizing. The main piece of the rural and regional clothing builds itself this new solemn costume up into last operational sequence. These newly fashionable clothes are a product of the rural clothing. That is communication, where the Yayla celebration and wedding used clothing of the women from Trabzon Şalpazarı develop from the relationship tradition and new.

Key words: Clothing, mode, communication, Şalpazarı, Ağasar.

Giriş:

Deri, kumaş veya daha başka maddelerden yapılan; vücudu korumak, kapatmak veya daha başka bir görünüme bürünmek gibi işlevi olan eşya veya eşyalar bütününe giysi denir. Giysiler moda, tören giysileri, gündelik giysi, spor formaları, iş ve savaş giysileri gibi başlıklara ayrılarak giysinin ne olduğu açıklanmaya çalışılmıştır. Genel hatları giysi alanı, giyinme yoluyla toplum ve

[*] Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halk Bilimi Anabilim Dalı – Ankara <http://bostanli.mkysoft.com/>

birey arasındaki ilişkiyi veya giysi tarihçesi konularıyla uğraşır. Bu makale, söz konusu olan noktalardan biri olan giysi ve toplum ilişkisi bağlamında, Şalpazarı ilçesinin Ağasar adını taşıyan bölgesinin giyimini ele almaktadır.

Türkler Orta Asya'dan batıya gelip İslam kültürü ve batı kültürü ile yakın ilişkiler kurdukça yeni bölgelerine has giyim kültürünü, eski gelenekleriyle sentezlemek yoluyla (Ögel, 1978: 3; Özden, 1989: 211) yeni bir giyim kuşam kültürü yaratmışlardır. Türk boylarından bazılarının kültürü ve coğrafyayı değiştirdikçe dönem dönem tecrübeler yaşandığını; bu değişmelerin izlerini edebi ürünlerin yanında sanatsal, ekonomik ve siyasi durumları ile de ortaya koyduğu bilinmektedir.

Türklük öncesi eski Anadolu mimarisi ile İslam öncesi ve sonrası Türk mimarisinin bir sentezi olmuş Selçuklu ve Osmanlı yapıları, el sanatları ürünleri, edebi metinlerindeki gelişmeler kültürel sentezlemelere dair örnekler göstermektedir. Anadolu'nun bazı yörelerinde eski gelenekleri yansıtan giyimler ağırlığını daha çok korurken, bazı bölgelerde ise bu kültürel gelişmelere ait sentezlerin getirdiği değişimin izleri daha belirgin şekillerdedir.

Geniş zaman dilimlerine yayılan kültürel değişmeleri hakkında fikir beyan etmek, uzun ve meşakkatli araştırmalara ihtiyaç duyduğundan oldukça zor olacaktır[1]. Maddi varlığı dayanıksız özelliklere bağlı olan giysi gibi ürünlere, bu türlü çalışmalar yoluyla yaklaşmaya nerdeyse hiç imkân bulunmamaktadır. Bazı kalıntılar dışında elimizde kalan fazla bir giysi ürünü, çok defa, olmaz. Kalan giysi örneklerinin tamamına yakını da, ya kazılardan çıkarılan ya da müzelerde saklanan saraylılar ve soylulara ait özel parçalardan oluşur. Eski eserlerdeki halk kıyafetlerine ait yazılı anlatılar bu konuya bir nebze ışık tutmakta, ancak giysilerden kalan kıyafet parçaları veya kumaş örnekleri bulunmaktadır. Halkın dışında kalan saray çevresinde ne giyinilmiş, ne kuşanılmışsa onlara bakarak devrin ideal olan giysi kültürünü görebilmekteyiz. Saray ve çevresindeki giyim kültürüne dair izleri yansıtan tasvir, seramik, silah ve diğer tasvirli eşyalar, seçkinler bakımından giysi geleneğine açıklık getiren görsel kaynaklar, bölgesel kırsal giyime hangi ölçüde kaynaklık edebilir, tartışılması gereken bir problemdir. Bugün geleneksel giysi denen bazı folklorik elbiselerin ne kadar aslını yansıttığı da incelenmelidir (Yıldırım, 2004: 48; Hacıbekiroğlu 1993: 52, 77, 86). Son asırda romantik folklor anlayışına bağlı olarak yeniden dizayn edilen şehirli halk dansları topluluklarına bakarak yapılacak yorumların sahihliğini tartışmak yersiz olur. Ancak her ne kadar yenilikler ve sentezler içerse bile o kıyafetler eski ve geleneksel olduğu kabul görmüş birtakım parçalardan, renk veya motiflerden üretilmiştir.

[1] Mümtaz Turhan'ın *Kültür Değişmeleri* (1969) adlı eseri, bu konuda fikir verebilir.

Fotoğraf 1: Şalpazarı eski gelin kıyafeti. Geyikli beldesinde 1982'de çekilen bir düğün görüntülerinde bu kıyafetin aynısını izlemek mümkündür (Özel Arşiv).

Yüzyılın başlarında çekilmiş fotoğraflarda[2] şehirlerdeki giysi modası yansıtılmış, yine bu belgelerden çıkarılan neticelere göre giyim tekniğin kırsala ulaşması en erken yarım yüzyıl kadar sonrasını bulmuştur. Görsel kaynaklarda bu zaman dilimindeki kırsal giyimde folklorik özellikler bugünkülere göre hiç yok gibidir. Fotoğraf çektirmek konusundaki dini kurallar bir yana, zaten sosyal ve kültürel etkinliklerde neredeyse hiç yer almamış kırsal kadınlara ait giysileri bu malzemelerde bulmak bile başlı başına büyük fırsattır.

Halk giysileri bakımından bazı renk, desen ve figür çeşitlerinin; bölgesel ağızlarda direkli peştamal, direkli kilim vb. denen çubuk desenli dokumaların ve yünlülerin, geçmişin izlerini taşıdığını söylenmektedir. Desenlerdeki çiçekli ve karmaşık bezemelerin saraylı çevrelerden hayat standartlarındaki bollaşmalarla halkın zevkine göre yeniden üretilmesi sonradan oluşan gelişmelerdendir. Sade ve tek renkli ve çoğu defa renksiz dokumalardan oluşan halk giysileri, düğünlerde giyilen gelinlikler dâhil, giderek daha canlı ve bezekli duruma gelmiştir (Özden, 1989: 197).

Yüksek zevklere hitap eden renk, çizgi ve dokuma sanatları halk arasında da bazı ekonomik ve sosyal şartlar olgunlaştıkça rağbet görmüş olmalıdır. İki kesimdeki giysi kültürünü eski dönemdeki giyimler ile karşılaştırdığımızda halk arasında moda olan giysi, renk ve kumaşların yüksek zümrenin taklit edilmesine bağlı olduğu sonucu ortaya çıkar. Bu gelişmede halkın ekonomik vaziyetinin ve esnafların pazarlama tekniklerinin etkisi de önemli rol oynamıştır. Kazançlarını

[2] Türkoğlu'nun (1992) erkek kıyafetleri konulu makalesinde, tarihten günümüze uzanan süreç ele alınmıştır. Makalede gösterilen 1872 tarihli Osman Hamdi Bey'den alınan fotoğrafta, "Laz Kıyafeti"ndeki kadın ve erkek giyimi şehirli izler taşır.

arttıran bu satış teknikleri, halkın arasında modalar yaratmış, belli giysi düzenleri böylece moda olarak yaygınlaşmıştır.

Giyim kuşam ve süslenmenin bireyin toplumla iletişiminde moda ve gelenek açısından bakıldığı zaman önemli bir yere sahip olduğu görünür. Ta başından beri, çıplaklıktan kurtulup giyinik yaşamaya başlayan insan, uygar yaşamın bir sembolü olarak görülmüş; giysilerden yola çıkan bir uygar tanımına yol açmıştır. Aynı zamanda kraliyete, bürokrasiye, askeriyeye ve üst tabakaya ait giysilere bağlı olarak en eski çağlardan beri giyinme, toplumsal statünün bir göstergesi olmuştur. Giysilerin bir iletişim türü olarak incelenmesi, giysiyi oluşturan parçalar, bu parçaların kendi arasında ve takı vb. diğer unsurlarla olan etkileşimleri, iletişimcilerin ilgi sahası olmalarıyla birlikte giysi kültürü salt tarihsel bir alan olmaktan kurtulmuştur (Özdemir 2005: 269; İşbilen, 2000: 9).

1. Şalpazarı'nda Kadın Giysisi ve Geleneksel Giyim:

Fotoğraf 2: 1960'larda çekilen bu belgede, o dönemdeki Ağasar giysileri içinde ana ve kızları.

Trabzon'un Şalpazarı ilçesi, Ağasar (Akhisar) yöresi olarak tanınmıştır. Şalpazarı merkez ilçe ve tek beldesi olan Geyikli beldesi merkezi ile bağlı köylerden meydana gelen küçük bir yerleşim birimidir. Güneyde sahile kıyısı olan Beşikdüzü, doğuda Tonya, kuzeyde Kürtün (Gümüşhane), batıda Görele ve Çanakçı (Giresun) yerleşim birimleri ile çevrilidir. Söz konusu bölge, Cumhuriyet'ten önce Görele ve Vakfıkebir kazalarına bağlı bucak merkezi iken 1968'de önce müstakil bir belediye ve 1987'de de ilçe olmuştur. İlçe merkezi sahilden 16 km, Geyikli beldesi de 26 km kuzey-güney istikametinde sahilden içerilerde kurulmuşlardır. Bölgenin geçim kaynakları ancak kendi kendine yetmeyi sağlayan tarım ve hayvancılık faaliyetlerine dayanmaktadır. Burası ağırlıklı olarak Çepni–Oğuz boyu Türkmenlerinin yurdudur. Denize ve sahile yakınlığına rağmen kırsal yaşama kültürüne bağlı bir bölgedir. Yörede otçu göçü ve yaylacılığın bir devamı olan çok canlı bir şenlik kültürü ve bu kutlamaların içinde icra edilen yemek, müzik ve giysi kalıplaşmalarının olması dikkatlerden kaçmaz.

Trabzon Şalpazarı yöresi giysi araştırmaları halk yaşantısı içerinde bir başlık olarak yer almakta, giysilerin imalatı, ham maddesi, pazarı ve hazırlanması gibi belli başlı detaylara değinmeyen incelemelerdir. Şalpazarı giysilerinde (Çelik, 1999; Kaya, 2007; Emiroğlu, 1989) folklorik hususların tespit edilmesi, giysi parçalarının adları ve nelerden yapıldığı gibi özellikler üzerinde durulmuştur. Bu araştırmaların amacı kültürel miras olarak giysilerin tespit edilmesi ve bu kayıtlarla kültür mirasının kaybolmasının önüne geçilmesidir. Giysi çalışmalarında, giysiye değinen araştırmalarda daha çok giysilerin hangi parçalardan oluştuğu gösterilmiştir[3]. Yöresel giysinin unsurları Yücel Kaya'nın makalesinin ana temasını oluşturur. Bu makalede geçmişten izler taşıyan giysi mirasının tespiti yapılmış, baştan ayağa kadar Şalpazarı kadın giysisi belli başlı parçalarla sıralanmıştır. Bu giyim kültürüne ait unsurlardan bugünkü Ağasar giyimi doğmuştur.

Fotoğraf 3: 2005 yılı Sis Dağı yayla şenliğinde Ağasarlıların yeni giysileri.

Ağasar giyiminde sadeleşerek kalıplaşan aşağıdaki unsurlara rastlanır. Başörtüsü olarak guşguyruk bağlanan çember ve bürümcek gibi başka bağlama şekilleri vardır. Çeşitli renklere sahip çiçeklerle kadınsılığı vurgulayan fistan ve bunun üstünde işlemeli yelek vardır. Etek üstüne sarılan saçaklı yün kuşak ya da kuşak üstü direkli peştamal vardır. Bu peştamal genç kızlarca yapılandırılan Ağasar kıyafeti içine bele sokulan biçimiyle katılmaktadır. Şalvar yerine ise boyu fistanın eteğini aşmayan dizlerden lastikle boğumlu don[4] vardır. Ayaklarda yünden örülü ala çoraplar ve canlı renkli lastikten yapılmış yemeni ayakkabılar vardır.

Şalpazarı Ağasar yöresindeki kadın giysilerindeki yeni görsel zenginliğe işaret etmektedir. Giysiler düğün, sünnet, bayram ve şenlik gibi toplumsal birlikteliğe bağlı kutlamalarda giyilmesi sayesinde (Çelik, 1999; Kaya, 2007; Hacıbekiroğlu, 1993) modeller

[3] Ali Çelik (*Trabzon Şalpazarı Çepni Kültürü*, 1999), Yücel Kaya (1973 Şalpazarı, Eğitimci, http://www.karalahana.com/karadeniz/giyim/index_2.htm); *Trabzon 1996* (Belediye Yay. 28), Türkoğlu (1992).

[4] Don elbise anlamıyla XI. yüzyıldan önce de vardı ve Kaşgarlı'nın Divan'ında anılmaktadır. Diz altında boğumlanan biçimiyle Ağasar ve yakın yörelerde kullanılan şalvar diye anılan don, Giresun Bulancak Bostanlı'da tuman adıyla da anılmakta ve yeni giysi üretiminde kullanılmamaktadır.

oluşumuna bağlı olarak yaygınlaşmaya devam etmektedir. Görsel arşivlere, fotoğraflara ve yazılı belgelere baktığımızda bu giysilerde sadelikten zenginliğe doğru bir gelişme olduğu görünmektedir. Şal ile yöresel pamuklu peştamalın Ağasar giyiminde yer değiştirmesi sosyal ve ekonomik şartlara bağlı moda ile açıklanabilir. Saf yünden el tezgâhlarında dokunan şal, ilçeye ismini bu üretim ve pazarlamadan vermiş, sonra da yerini sanayi ürünü olan pamuklu kumaştan kuşaklı-direkli iki renkli desen olarak dokunmuş peştamallara bırakmıştır.

Fotoğraf 4: 2005 Sis Dağı yayla şenliğinde İstanbul gurbetçisi olan Ağasarlı bir anne ile kızı.

Ağasar kadın giysisi giymek, bölgeyi bugünkü kültürü ile en güzel temsil edecek olan yayla şenliklerdeki gelişmelere bağlı olarak anlam kazanmaktadır. 2005 yılındaki Şalpazarı ile Çanakçı ilçelerinde ve Sis Dağı yayla şenliklerindeki inceleme gezilerimde tespit edildiği gibi şenliklere Görele, Eynesil, Beşikdüzü gibi Ağasar dışındaki yerleşim birimlerinden de katılım olmakta, dört bir taraftan gelenlerin bir araya gelip toplandığı şenlik alanı her yaz dolup taşmaktadır (Somuncuoğlu, 2003: 66). Çepni boyunun en yoğun yerleşim alanı olan Ağasar ve çevre il ve ilçeler Kuşdili, Sis ve Kadırga gibi büyük şenliklerde aynı alanı paylaşmaktadır. Şenlik alanında birbiriyle karışan bu komşu gruplar, giderek Ağasar giysisi ile birbirinden ayrışmaktadır diyebiliriz. Tek biçimli kalıbı ile aynı zamanda bir folklorik sembol olan Ağasar giysisi, diğer gruplardan farklı olmak gayretiyle ortaya çıkarılmıştır, denebilir. Ağasar'ın en büyük ve en heyecanlı katılım gösterdiği Sis Şenliği'nde yıllarca başkemençe olan Göreleli Katip Şadi'nin aktardıklarına göre (Şadi, 2003)[5], şenliğin en büyük özelliği köyler ve bölgeler arasındaki tatlı rekabet idi. Otçu katılımının büyüklüğü, bu otçuların tuttuğu çalgıcılarının mahareti, grubun horoncularının ustalığı, eğlence ve yeme içme zenginliği gibi konularda her oba veya köy birbiriyle yarış içinde olurmuş. Bu konular şenliklerden sonra uzun zaman konuşulur ve türkülere bile konu olmakta, yıllarca hatıralarda yaşatılmaktaymış.

[5] Katip Şadi, 1938 Görele, Ağasar-Şalpazarı-Görele yöresinin kemençe sanatçısı, Görele Belediyesi Sosyal Tesisleri 2003, görüşme metni yazarın arşivindedir.

Son yıllarda, özellikle 80'li yıllardan itibaren, Şalpazarlı kadın terzilerince (Pembe Yamaç, 55) yöresel ve sonradan eklenen parçalardan yeni bir Ağasar giysisi ortaya konulmuş, birey kendi konumunu bölgesinin değerleriyle birlikte başka süreçlere aktararak yaşamaya başlamıştır. Ağasar giysisinin ifade ettiği anlama baktığımızda bu süreci görebilmekteyiz. Gurbetçi olarak Şalpazarı'ndan ayrılmış olanların, yaz tatillerinde memlekete giderek bu kalıba bağlı şekilde giyinmeye çalışması, sılaya olan bağın ifadesi olmakta; nerde olursa olsun onlara geçmişlerinden gelen imajlara bağlı nostaljik bir sıla duygusunu pekiştirmektedir. Giyenlerin gözünde giysiler, bir şenlikli ana bağlı olarak kendi başına bir sevinç kaynağı olmaktadır. Çünkü canlı ve kırmızı tonu taşıyan renklere sahip giysiler ancak törensel anların kodlarını yaşatmaya uygundur. Önceleri yalnız bir yerel giysi olan mahalli giyim, giyinildiği zamana ve törensel ortamlara bağlı güzel, sevinçli duyguları yaşatan somut göstergeler olarak giderek yeni kimlikler kazanmakta ve değerlenmektedir. Dışındakiler Ağasar kıyafetini törensel mekânların havası içinde zaten bir ön kabul biçiminde beğenmekte, gündelik olandan göz alıcılığıyla farklı olan yanlarını daha ilgi çekici bulamaktadır. Hem üreten ve giyen, hem de algılayanlar için gündelik ve sıradanlıktan çekici olmaya kadar uzanan bir anlam taşıyan Ağasar giysisi, herkese kendini kabul ettirmiştir.

Bu giysideki olumlu iç gelişmeye bağlı olarak dış etkileri de hesaplamak gerekir. Köylü giysisi daha en baştan olumsuzluk içeren bir anlam taşımaktayken, folklorik-turistik gelişmelere bağlı yerel ve mahalli olanın değerlenmesi, gelenekten modaya dönüşme kapısını da açmıştır denebilir[6]. İçerden ve dıştan gelen olumlu dürtü ve baskılar sonucunda yeni bir folklorik giysi modası çıkmıştır. Başka yörelerde bu kadar sosyalleşmemiş olan giysi etkileşimi süreci, bölgenin sosyo-kültürel dinamiklerine bağlı olması gerekir.

Ağasar kadın giysisinin işlevi, kadınlar açısından da değerlendirilebilir. Canlı renkler ve çiçeklerle süslü, ama çok pahalı olamayan bu yeni giysisin kendi başına bir cazibesi vardır[7]. Şenliklerden başkaca, kızların ve delikanlıların yerel buluşma yerleri olan Kızlar Bayramı'nda bunların giyilmesi bu giyinme şeklinin içerden desteklendiğini güçlendiren işaretlerdendir. Büyük şenlik alanındaki binlerce kişi ve yüzlerce metrekare içinde bu giysiyi taşıyan kendini göstermek için son derece rahattır. Kız erkek bir arada, ele ele çekilen horon halkasında binlerce kişi yan yana dizilmiş; fakat bazıları bunların arasında daha canlı ve özel giysiler taşıyarak kendilerini ifade etme yolunu böylelikle bulmuşlardır. Şenliklerden başka Ağasar'da yapılagelen Kızlar Bayramı'nda, kızlar ve delikanlıların tanışıp konuşmasına toleransla yaklaşılır. Kendi belirttiklerine göre kırmızı, mürdüm ve beyaz renklere sahip entariler ile kadın, kız, evli, nişanlı gibi farklı işaretler de kodlanmaktadır. Ayrıca bu giysilerin kumaşlarından kimisi düz, kimisi de

[6] Yöresel giysi ile halk dansları arasındaki ilişki için *Halk Bilimi* (Yıldırım vd. 2004: 48) adını taşıyan ders kitabına bakınız.

[7] Fransız ressam Jean Etienne, 1742 yılında İstanbul'a yaptığı geziden sonra çizdiği kadın giysilerinde beyaz zemin üstünde kırmızı çiçekli desenin ve yaka işlemelerinin kullanıldığı modellerden yola çıkarak Ağasar giyiminde şehir kültürü etkileri düşünülebilir örneklerdendir.

çiçeklerle bezenmiş şekilleriyle ayrı bir dil sunar. Bayramlık giyim adı altında geleneğe işlenmiş özel kıyafetler, eğlenceye bağlı yayla şenliğindeki giysilerdeki bu özel tavrın gelişmesini tetikleyen en önemli motor olmuştur. Ritüellerle süslenmiş bunun gibi kutlamaya katılan kadınlarda, Ağasar kıyafeti yeni olanlar ve eskilerden sentezlenmiş tarzıyla kalıplaşan bir modayı arz etmektedir (Özdemir, 2005: 272-273).

Fotoğraf 5: Pembe Yamaç ve oğlu, Şalpazarı'ndaki terzi dükkânında Ağasar giysileri üretiyor.

Geleneğin canlanması diye bakılan Ağasar kadın giyimi[8], moda ve gelenek ilişkisinde yenilenen kültür formlarının ekonomik ve bireysel-toplumsal yaşama katılması olarak algılanılması bize göre daha önemlidir. Bu elbise üretimini ekonomik boyutlarda yapan Şalpazarlı Pembe Yamaç (55), yalnız yöresel kıyafet üretimi yapma konusunda uzmanlaşma yolunda, mahalli kültürünü temsil ederek iş yapmayı birleştiren başarılı bir örnektir[9].

Eğlence, giyim kuşam ve moda ilişkisinden ortaya çıkan sonuca göre farklı kıyafet giymek kişiler için son derece önemlidir (Barbarosoğlu-Karabıyık, 1994: 17). Kişiler özgün giysilerden moda olanını tercih ederlerken, ulusal ve hatta küresel zevkler ile ilişki kurarlar. Ağasar yöresine baktığımızda farklı olanı, kırsal-yerel köklere bağlı bu kıyafet temsil eder. Bu giysi yerel parçalardan günün ekonomik ve estetik şartlarına bakılarak yeniden üretilmiştir (Yamaç, 2007). Geleneksel kıyafetlerde olduğu gibi, törene bağlı olarak yaygın kullanılan canlı renkler ve çiçekli motifler bu giyside de var. Fistan, yelek, peştamal ve lastik ayakkabılarla canlı renklerin bir araya gelmesiyle bu giysi bütünlüğü tamamlanır. Yayla şenliğinde moda olmuş yerel kıyafetler giyen kadınlar ve kızlar kemençe ve/ya davul zurna ile çalınan horan havalarına katılır, bazen oyunları izler, kır pazarından alışveriş yapar, yeme ve içme ihtiyaçları yine şenliklerde kurulan pazardan görülür veya tüketeceklerini elleriyle hazırlar. Eğlencenin çekiciliğine kapılanların giderek çoğalması da gösteriyor ki mekâna diğer çevrelerden gelenlerle tanışma fırsatları doğmaktadır. Yöredeki türküler yayla şenliklerinde başlayan, eğlencelerde bir araya gelme imkânı bulan kız erkek ilişkileri, sevdalar ve erotik öğelerle örülmüştür. Eğlencelik

8 06 Eylül 2007 tarihli *Zaman Gazetesi*.
9 Ağasar kıyafeti takım halinde 100 ile 200 YTL arasındaki fiyatlara satılmaktadır. Bu kıyafetler, yurt içi ve yurt dışında faaliyet gösteren mahalli derneklerin çoğalmasıyla, halk oyunları ekiplerine kıyafet ihtiyacına cevap vermektedir.

kültürün birey ilişkilerinde temel oluşturan yanı bu tarzdır. Ağasar giyiminin cazibesini bu yönüyle de incelenmesi gerekecektir. Bütün bu eğlence ortamında modaya dönüşen giysileriyle katılanlar dikkatleri üzerinde toplamayı başarırlar; fakat Ağasarlılar arasında gittikçe çoğalan bu kıyafetler, onları tekdüze giyinerek Ağasar'ı temsil etme gururu yanında insanları aynılaştırmaktadır.

Sonuç:

Geleneksel Çepni kadın kıyafetleri bağlamında değerlendirilen Şalpazarı kadın giysileri (Çelik, 1999: 501) Türkiye ve dış ülkelere dağılmış kadınların sosyal hayatının en modern köşesinde durmaktadır[10]. Onlar yeni yaşam tarzlarının en eğlenceli biçimi olduğuna inandığı bu giysi ile kimliğini de yansıtmaktadır. Bu giysinin taşıyıcıları ile bizim gözümüzdeki anlamlar farklıdır. Kadının gelenekselden kaynaklanmış bir kıyafet tarzını taşır olması, onu giyinen kadınların kabulleri arasında gelenekle bir koşutluk bulunma zorunluluğu oluşturmaz. Taşıyan ve dışındaki arasındaki anlayış kopukluğunu bu algı yanılgısı oluşturmaktadır. Dışardan geleneksel olduğu sanılan şey, içindekilere göre son derece modern olmanın bir safhasıdır. Bir zaman diliminde giydiği bu kıyafetler, onun tarafından seçilmiş bir tercih olarak ortaya çıkar.

Bir giysi bütünlüğünde tüm boyutlar ele alınmak durumundadır. Yörenin kadın giysileri Asya'dan Anadolu'ya Türk giysi kültürünün izlerini sürdüren bir modadır. Geleneksel renk, çizgi, motif ve dokumalara sahip olması bir gerçektir. Ancak bu giysi geleneksel olduğu için değil; düğün, şenlik ve bayram gibi kutlama günlerinde eğlenceyi arttırma işleviyle var olmuştur. Kırsala gurbetten taşınan refahın yanında yerel refahın da artması gibi eğlence sektörünü teşvik eden, tüketimi arttıran etmenler bu giysi parçalarını geliştirmiştir. Refahın ve turizmin artması ile giysilere ait mekânlara gitmenin sosyal bir statü kazanması bu giysilerin yayla şenliklerinden veya düğünlerden geriye dönüldükten sonra da giyilerek yaygınlaşmasına neden olmuştur. Buradaki moda ve turizm ilişkisinde görünen gelişme, kırsaldakilerin turistleri etkilemesi biçimindedir. Yerli kültür, yaygın giysi kültürünün etkisinde kalarak zayıflamamış, bunun tam aksine yaygınlaşarak moda olmuştur. Bu kültürel iletişim içinde kadınların ve gençlerin önemine dikkat çeken araştırma sonuçları (Barbarosoğlu-Karabıyık, 1994: 89) Ağasar bölgesinde de sergilenmektedir. Tarzıyla ne modern kültüre ne de inançlara aykırılık taşımayan bu yeni giysinin benimsenmesinde güçlükler çıkmamıştır.

Geleneksel olan toplumsal kabulde, esasında, daha az değerlidir. Kimse eskimiş olanın temsilcisi olmak istemez. Köylü ve kırsal anlayışa bağlı giyim, tören ve eğlence sırasında hiçbir suretle kişiye mutluluk sağlamaz. Oysa yeni ve moda olan, kıymetlenen belli değerlerin içinden seçilerek yeniden düzenlenmiş olan giysi eğlenceye daha hizmet edebilir (Turhan, 1969: 72). Bu özel kıyafeti

[10] Ali Çelik (1999) tarafından yöresel olarak adlandırılan bu giysilerin "töre" olarak kabul edildiği vurgulanmıştır. Yazar kadın giysilerinin bu durumunu ilginç olarak telakki etmiş, ancak herhangi bir özel adlandırmaya gitmemiştir.

gençler bilhassa tercih etmekte, yaşlılara göre daha iyi taşıyabilmektedir. Orta yaş kadınlar ise kızlarından aldıkları cesaret ve teşvikle, bunu giyme zevkine erişmektedir. Genelde ortanın üzerindeki kadınların elbiselerinde, çeşitli ekonomik ve sosyal olgulara bağlı olan kırsal bir sadelik gözlenmektedir.

Fotoğraf 6: Geyikli Beldesi İlköğretim Okulu'nda giysi dikim kursu.

Bize yansıyan tarafıyla Şalpazarı kadın giysileri "gelenek içinde ilerlemeci bir tutum" sayılmalıdır. Gazetelere yansıdığı gibi, herkesin takdirini kazanan, üretim ve tüketim ilişkilerini canlandıran bu paradoksal "değişme geleneği", değişim arayışlarının baskısı karşısında yenik düşmek zorunda kalan gelenek mi moda mı problemine cevap olsa gerektir. Geleneği dışlamayı bir kenara koyan, onun bütün yönlerini alıp yeni bir tarz oluşturan bu giysiler, modern zamana uyum sağlamada başarılıdır. Değişimi başlatanlar, medyaya da yansıdığı gibi, takdir toplamakta, öte yandan da kazançlarından son derece memnun olmaktadırlar. Eskiden yapılmış olan bir şeyin, geliştirmek amacıyla yenilenmesi, kimsenin aklına gelmediği için kişiler bu takdiri hak etmektedir (İşbilen, 2000: 22; Shils, 2003: 102; Turhan, 1969: 72).

Bu yeni giysiler, Şalpazarı Ağasar kimliğini bölgede olduğu kadar, bölge dışında yapılan kutlamalarda, yurt dışında yapılan şenlik ve eğlencelerde yaygınlaşan bir şekilde temsil etmektedir. Kendi kimliğini taşımak istediği her yerde, şehirdeki özel günlerde, yayla şenliklerinde, düğünlerde, yurt içi veya yurt dışı gurbet organizasyonlarında Ağasar kimliğini aşan bir derecede Trabzonluluğu ve hatta Karadenizliliği temsil etme amacıyla kullanılmaktadır.

Sonuç olarak, anlamı ve işlevine göre, geçmişten günümüze intikal ettirilmiş demek olan gelenek anlayışı ile Şalpazarı kadın giysilerini değerlendirmek mümkün görünmemektedir. Tanım ve adlandırmada çekilen sıkıntıdan verilmiş olan "geleneksel" kıyafet tanımı, aslında bir kadın modasının "modern" bir toplum tarafından algılanmış adı olsa gerek. "Ağasar giyimi" kavramı, başkalarına ne anlatırsa anlatsın, kendi içinde değerlendirildiği zaman yenilik zevki veren ve ayrıca itibar kazandıran bir kadın modasıdır (İşbilen, 2000: 23; Barbarosoğlu-Karabıyık, 1994: 194; Turhan, 1969: 47, 72). Küreselleşen tüketim kültürü içinde, kendine ait bir yerde duran bu kadın modasına başka hangi açılardan bakılacağı

konusunda çalışmalar yapmak elbette arzulanan bir durumdur[11]. Tüm bu bağlamlar arasında ona en doğru anlamı yine kendisini üretenler ile tüketenler verecektir.

[11] Ağasar modasının kodları, moda dili açısından çözümlenmesi gerekir. Bu modanın yaratıcısı zihniyet, giyenlerin ekonomik ve sosyal şartları, giyilen parçalar, üretim ilişkileri gibi konular hakkında yapılacak incelemelerin ışığında mesele daha da açığa kavuşacaktır.

EK 1: Fotoğraflar

Sis, Kadırga, Honefter, Eskala vd. yaylalarda kökeni eski otçu göçüne dayanan yayla şenlikleri yapılmaktadır. Şalpazarı Acısu'da kutlanan Mayıs Yedisi şenliği ile birlikte bu kutlamalar, Ağasar giyiminin kullanıldığı en önemli toplantılardır (bk. 1–6).

1. Şenliklerde otçuların şenlik alanına giriş seremonisi, eski otçular arasındaki rekabete dayanır.

2. Sis Dağı Yaylası'ndaki bu büyük horon halkasında en renkli olanlar Ağasarlılardır.

3. Ağasarlıların başka bir gözdesi Kadırga Yaylası da Sis Şenliği gibi kalabalık geçer.

4. Honefter Yaylası'ında kurulan yayla pazarı, diğer şenliklerde de var.

5. Şalpazarı Acısu şenliği, bölgenin Maden suyu ve akarsu kenarında yapılan Mayıs Yedisi kutlamalarından olan bir başka örnektir.

6. Eskala Yaylası'ında genç kızlar, yaylaya göçen süslenmiş inekler. Ağasar kültüründe insan ve hayvanlar arasındaki süslenme kültüründeki bu ilişki başka bir araştırma konusudur.

7. Yaylaya göçler Mayıs Yedisi kutlandıktan sonra başlar, hayvanlar da yıkanıp süslenerek Ağasar giyimli kızlarla birlikte yola çıkar.

KAYNAKÇA

Barbarosoğlu-Karabıyık, Fatma. (1994). *Modernleşme Sürecinde Moda ve Zihniyet İlişkisi*, Yayımlanmamış doktora tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çelik, Ali. (1999). *Trabzon Şalpazarı Çepni Kültürü*. Trabzon: TC Trabzon Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yayını-8.

Çelik, Ali. (2005). *Trabzon Çaykara Halk Kültürü*. İstanbul: Doğu Kütüphanesi Yayını.

Emiroğlu, Kudret. (1989). *Trabzon Maçka Etimoloji Sözlüğü*. Ankara: Sanat Kitapevi Yayını.

Hacıbekiroğlu, Erol. (1993). *Halk Oyunları Giysi Rehberi*. Ankara: TC Başbakanlık Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Yayını.

İşbilen, Ayşe. (2000). *Sebep ve Sonuç İlişkileri İçerisinde Modada Anarşizm*, Yayımlanmamış sanatta yeterlik tezi. Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ögel, Bahattin. (1978). *Türk Kültür Tarihine Giriş*. Cilt 5, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Özdemir, Nebi. (2005). *Türk Eğlence Kültürü*. Ankara: Akçağ Yayınevi.

Shils, Edward. (2003). Gelenek. *Doğu Batı*, (25), s. 101-131.

Somuncuoğlu, Servet. (2003). Giresun Sis Dağı. *Atlas Dergisi*, (127), s. 66-82.

Süslü, Özden. (1989). *Tasvirlere Göre Anadolu Selçuklu Kıyafetleri*. Ankara: AKDTYK Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

Şadi, Katip. (2003). 1943 Görele doğumlu, Sis Şenliği ve Ağasar kemençecisi, Görele Belediyesi sosyal tesislerindeki görüşme kayıtları özel arşivdedir.

TRABZON 1996. Trabzon: Trabzon Belediyesi Kültür Yayını-28.

Turhan, Mümtaz. (1969). *Kültür Değişmeleri*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Türkoğlu, Sabahattin. (1992). "Tarih Boyunca Karadeniz Erkek Kıyafetleri" *VI. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri*. Ankara: Kültür Bakanlığı HAGEM Yayını, s. 225-232.

Yamaç, Ali. (2007). Bugün yöresel giysi imalatı yapan Terzi Pembe Yamaç'ın oğlu ile Ankara AKM'deki Trabzon Günleri'nde Şalpazarı giysileri standındaki görüşme kayıtları (22 Şubat 2007).

Yıldırım, Dursun vd. (2004). *Liseler İçin Halk Bilimi*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayını.

Zaman Gazetesi. "Ağasar yöresel giysileri el üstünde tutuluyor", 06 Eylül 2007 tarihli Fahri Öztoprak'ın haberi, http://www.zaman.com.tr.

"Keşan hakkında" (2007), http://www.serander.net/forum

"Trabzon yöresi folklor giysileri ve horon hakkında bilgiler" (2007), http://www.serander.net/forum

"Trabzon-halk-dil-Giyim kuşam-müzik-mutfak" (2007), http://www.serander.net/ forum

"Trabzon Şalpazarı Geleneksel Kadın Giysileri". Kaya, Yücel (2007), http://www. karalahana.com/

"Şalpazarı'nda giyim" (2007), http://www.salpazari.bel.tr/.

"Resimler" (2007), http://www.salpazari.de/.

"Şalpazarı' ve 'Ağasar' Kelimeleri" (2007), http://www.geyikli.org/

"Giyim-Kuşam" (2007), http://www.geyikli.org/.

"Doğu Karadeniz'de Çepniler ve keşkek" (2007), http://www.ufukotesi.com/

"Ağasarlılar Forumu" (2007) , http://sevdaliyim.fullboards.com/index.htm

"Sis Dağı" (2007),http://www.kesfetmekicinbak.com/doga/02766/

"Mayıs Yedisi" (2007), http://www.mithatgudu.com/abdullahgulayyazilari.html

Fotoğraflar

1. Geyikli İÖO: http://www.geyikliilkogretim.k12.tr/.
2. Kaya 2007, http://sevdaliyim.fullboards.com/index.htm.
3. Yazarın özel arşivi.
4. Yazarın özel arşivi.
5. Zaman Gazetesi: http://www.zaman.com.tr/.
6. Geyikli İÖO: http://www.geyikliilkogretim.k12.tr/.

Not: Ek 1'de yer alan fotoğraflar (2007), http://sevdaliyim.fullboards.com/ index.htm adresinden seçilmiştir.